

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

DIBOKWANE/HLAKOLA 2016

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 100

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 10.

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 3, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0–50 e arotšwe ka magato a mahlano a ditlhalošo.
- Mo go diteng legato le lengwe le le lengwe la magato a ditlhalošo a mahlano le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le ditlhalošo.
- Sebopego ga se sa arolwa ka legato la godimo le la fase.

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEME LA GAE [MEPUTSO YE 50]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo le dikgopolo) Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano.	Legato la godimo	27–30 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	22–23 -Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botsebotse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	15–17 -Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše kaone go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	9–11 -Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba. -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelolo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane.	3–5 -Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše. -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoeletša. -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo.
		MEPUTSO YE 30	24–26 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	18–21 -Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	12–14 -Potšišo e arabilwe ka mo go kgotsofatšago eupša ga se ya hlaka gabotse. -Tlemagano ya dikgopolo e a kgotsofatša ebile e a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo di a kgotsofatša go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	6–8 -Molekwa o tšwele tseleng. -Dikgopolo di hlakahlakane. -Ga go peakanyo goba tlemagano ya dikgopolo yeo e tšwelelago.

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEME LA GAE [MEPUTSO YE 50] (e tšwela pele)

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano. Kgetho ya mantšu. Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto. MEPUTSO YE 15	Legato la godimo	14–15 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana kudukudu le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ke ya boitshepo, ya go nona, ya maatlakgogedi. -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi ebile e nonne ka mebolelwana ya go kgahliša. -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari bja maemo a godimodimo.	11–12 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ye maatra, ya segalo sa maleba. -Diphošo tša popopolelo le mopeleto ga se tše kae. -Polelo e beakantšwe gabotsebotse.	8–9 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya maleba ya polelo e dira gore molaetša o kwagale. -Segalo ke sa maleba. -Mebolelwana e dirišitšwe go tšweletša diteng.	5–6 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gannyane le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya polelo ke ya motheo. -Segalo le mošito ga se tša maleba. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudu.	0–3 -Polelo ga e kwešišagale. -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.
		Legato la fase	13 -Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatra. -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari.	10 -Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse.	7 -Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa o kaalo.	4 -Polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se ye kaalo.

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEME LA GAE [MEPUTSO YE 50] (e tšwela pele)

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
SEBOPEGO	5	4	3	2	0–1
Dinyakwa/ Dipharologantšho tša setšweletšwa. Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko.	-Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo.	-Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe. -Dintlha le dikgopolo di beakantšwe ka makgethe.	-Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala.	-Mafoko le ditemana di na le diphošo. -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi.	-Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.
MEPUTSO YE 5					
KABO YA MEPUTSO	43–50	33–40	23–30	13–20	0–10

RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO TŠA SEPEDI LELEME LA GAE [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO (Go araba dipotšišo le dikgopolo) Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. Morero, baamogedi, dinyakwa/ dipharologantšho le dikamano. MEPUTSO YE 15	13–15 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. -Dikgopolo ke tše bohlae tša go tšwa mahlalagading. -Tsebo ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwii. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo. -Tihalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa.	10–12 -Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ye botse. -Tihalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošwana di se kae.	7–9 -Bokgoni bja go kgotsotfatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsotfatša. -Tihalošo ya ditaba e a kgotsotfatša ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošo tše dintšinyana.	4–6 -Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo. -Tihalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. -Ga se a šomiša melao ya sebopego ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa.	0–3 -Karabo ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo. -Ditaba di hlalošwa gannyane. -Sebopego sa setšweletšwa ga se sona.
POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi le dikamano. Tirišo ya polelo le melawana. Kgetho ya mantšu, maswao le mopeleto. MEPUTSO YE 10	9–10 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse. -Ga go na le ge e ka ba phošo e tee.	7–8 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ga e na diphošo tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse. -Tlotlontšu ke ye ntši. -Gantši ga go diphošo.	5–6 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Diphošo tša popopolelo ga se tše ntši. -Tlotlontšu ke yeo e lekanetšego. -Diphošwana tšeo di lego gona ga di fetošo molaetša.	3–4 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka diphošo. -Tlotlontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe.	0–2 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Sengwalo se tletše ka diphošo ebile se hlakahlakane. -Tlotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelana le morero le gannyane. -Molaetša ga o tšwelele le gannyane.
KABO YA MEPUTSO	22–25	17–20	12–15	7–10	0–5

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1****Ditaodišo tšeo di botšišitšwego.****1.1 Taodišokanegelo**

le

1.7.1 Tihalošo

Yona e laodiša kanegelo goba tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa taodišo ya go anegwa:

- Kanegelo e swanetše go kgodiša le ge e theilwe godimo ga nonwane.
- Gantši taodišo ye e ngwalwa ka lebaka le le fetilego.
- Ditemana tša matseno di swanetše go tanya šedi ya mmadi.
- Kanegelo ge e le ye botse e swanetše go ba le ntlha ye e e laetšago.
- Thumo ya moswananoši ya go kgahliša e swanetše go kgotsifatša.
- Kgahlego ya mmadi e swanetše go lotwa go fihla mafelelong.
- Taodišo ya go anega gantši e na le mokgwa wa go hlaloša.

[50]**1.2 Taodišotlhalošo**

le

1.7.2 Tihalošo

Ka taodišotlhalošo, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe di ka hlalošwa.

Tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa taodišo ye:

- Mongwadi o swanetše go hlagiša seswantšho ka mantšu.
- Go kgethwa mantšu le dikgopolo ka tlhokomelo gore go fihlelelwe seo se nyakegago.
- Dikakanyo malebana le go bona, go kwa, go kgwatha, modumo le tatso di ka šomišwa go dira gore tlhalošo e kwešišege.
- Dikapolelo di dirišwe ka tsela ya maleba.
- Go swanetše go ba le boitemogelo bja hlogo yeo go ngwalwago ka yona.

[50]**1.3 Taodišokgadimo/Taodišokeleletšo/Taodišokgopodišišo****Tihalošo**

Taodišokgopodišišo e hlagiša dikgopolo tša mongwadi le maikutlo ka sererwa se se itšego. Gantši e lebantšhitše tiragalo yeo e diregilego nakong ye e fetilego. E ngwalwa ka lebaka le le fetilego ka motho wa boraro.

[50]

1.4 Taodišongangišano

le

1.6 Tihalošo

Ka taodišongangišano mongwadi o na le kgopolo ye e itšego goba ntlhakemo gomme o fa dintlha tša go fahlela goba go thekga maemo a gagwe. Kgopolo ya mongwadi e swanetše go kwešišega taodišong ka moka. Ka taodišo ye mongwadi o leka go jabetša goba go fekeetša mmadi gore a kwane le kgopolo ya gagwe.

Tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa taodišongangišano:

- Thoma ka go laetša kgopolo ya gago ka tsela ya maatlakgogedi mabapi le hlogo.
- Efa dintlha tša go fahlela kgopolo ya gago le go thekga seo.
- Mongwadi o tla tsepelela dintlha tša go ganetša pego.
- Bjalo ka mongwadi wa taodišo, tšweletša dikgopolo tše maatla ka ge taodišo ye e ama maikutlo a gago.
- Ditlabelo tša makgethe le tsebo ya go kgodiša di swanetše go šomišwa.
- Polelo e swanetše go ba ye maatla gore e hlohle maikutlo a mmadi.
- Hlokomela gore polelo e se be ye mpe.
- Thumo le yona e swanetše go ba ye maatla, ya go kwala le go kgodiša.

[50]**1.5 Taodišokahlaahlo****Tihalošo**

Taodišo ye ga e na maikutlo a mongwadi. Yona e leka go tšweletša mahlakore a mabedi a poledišano ka go lekana. Mongwadi o hlokomela dintlha tša go fapana tša hlogo ye gomme o hlagiša dikgopolo tša go fapana ntle le go tšea lehlakore. Mongwadi a ka ba le thumo ye e itšego mafelelong a taodišo, eupša dintlha tša go thekga goba go ganetša di swanetše go lekalekana le go kwagala.

Tšeo di swanetšego go hlokomelwa taodišong ye:

- Mongwadi o swanetše go kwešiša le go lebeledišiša mahlakore a mabedi a taodišo ntle le go tšea lehlakore.
- Taodišo e swanetše go kwagala le go ikema ka dintlha. Seo se ra gore e se huetšwe ke maikutlo a mongwadi.
- Dikahlaahlo e be tša moya wo o fodilego, tša go naganwa gabotse le go thekgwa ka tshwanelo.
- Segalo e be sa go hloka khuduego eupša e be seo se kgodišago sa go hloka lenyatšo.
- Mongwadi a ka fa maikutlo a gagwe mafelelong a taodišo eupša seo e se be thumo ya taodišo.

[50]**PALOMOKA YA KAROLO YA A:****50**

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO**POTŠIŠO YA 2****2.1 Lengwalo la segwera**

Go tšweletšwe dintlha tše di latelago:

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
 - Atrese e tee fela ya mongwadi/moromedi.
 - Letšatšikgweri le ngwalwe ka fase ga atrese.
 - Madume/Matseno a makopana a maleba.
 - Retšistara le polelo ya go hlompha le go laetša boitsholo.
 - Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
 - Mafelelo e be boitsebišo bja mongwadi ka mokgwa wa setlwaedi.
- Mohlala: Ke nna/Wa lena/Morwa wa lena/Morwedi wa lena Mosima.

[25]**2.2 Lengwalo la semmušo**

Go tšweletšwe dintlha tše di latelago:

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
 - Atrese ya mongwadi/moromedi.
 - Atrese ya moamogedi/moromelwa.
 - Madume/Matseno le hlogo ya taba.
 - Diteng e be tša maleba tša go laetša boipelaetšo.
 - Retšistara le polelo e be tša semmušo.
 - Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
 - Mafelelo le leina.
- Mohlala: Wa lena/Ka boikokobetšo.
Mna./Mdi. Maleka.

[25]**2.3 Tša bophelo bja mohu**

Go tšweletšwe dintlha tše di latelago:

- Leina le sefane sa mohu.
- Batswadi ba mohu.
- Lefelo leo mohu a belegetšwego go lona.
- Letšatši la matswalo a mohu.
- Dithuto tše mo mohu a di fihleletšego (ge go tsomega).
- Tša merero ya mošomo.
- Ditiro tše botse le tša go kgahliša tše mo mohu a gopolwago ka tšona.
- Letšatši leo a hlokošetšego ka lona.
- Seo se hlotšego lehu la gagwe.
- Maina a meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego.
- Lefoko la taelo. Mohlala: Mohu a ka laelwa ka sereto (ge go tsomega).
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.

[25]

2.4 Pego

Go tšweletšwe tše di latelago:

- Go be le hlogo, matseno, mmele le mafelelo.
- Ngwala ka motho wa bobedi.
- Ngwala ka lebaka le le fetilego.
- Mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopolo.
- Retšistara le polelo e be tša maleba.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Diteng di be mabapi le tekanyetšokabo ya tšhelete yeo e kgopetšwego le gore e tla šomišwa bjang go lebeletšwe moletlo wa batšofadi ba kerekeng.

[25]**2.5 Lenaneothero le metsotso**

Go tšweletšwe tše di latelago:

Lenaneothero

- E be kakaretšo ya tšeo di tlogo ahlaahlwa kopanong.
- Go beakanywe dihlogo tša lenaneothero go ya ka bohlokwa bja tšona e sa le nako.
- Gore tshepedišo e be ya maleba, hlogo ye nngwe le ye nngwe e abelwe nako.

Metsotso

- Thoma ka go ngwala tše di latelago:
 - Leina la mokgatlo.
 - Letšatšikgwedi, lefelo le nako yeo kopano e swerwego ka yona.
 - Pulo le kamogelo.
 - Maina a maloko ao a tlilego.
 - Maina a maloko ao a kgopetšwego tshwarelo.
- Palo ya metsotso ya go feta le kamogelo.
- Ditaba go tšwa metsotsong.
- Ngwala tše di diregilego kopanong.
- Tsopola tše go kwanwego ka tšona ntšu ka ntšu.
- Efa kakaretšo ya tšeo di šišintšwego le gore mafelelong go kwanwe bjang.
- Ngwala ka lebaka le le fetilego.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.

[25]

2.6 Poledišano

Go tšweletšwe tše di latelago:

- Poledišano gare ga batho ba babedi. Mohlala: Gare ga motho wa go fa bohlatse le lephodisa.
- Go ngwalwe ditšhielano bjalo ka ge di direga thwii go tšwa go ntlhatebelelo ya seboledi.
- Diteng di utolle bohlatse le tiragalo ya go utswiwa ga sefatanaga.
- Maina a diboledi a laetšwe ka lehlakoreng la ngele la letlakala gomme go latele leswao la kgorwana.
- Šomiša mothaladi wo mofsa go laetša seboledi se sengwe le se sengwe se sefsa.
- Ditiragalo di laetšwe ka mašakaneng go fa babadi tshedimošo ka seo se tlogo direga.
- Thalathala tatelano ya ditiragalo pele o ngwala.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.

[25]**PALOMOKA YA KAROLO YA B (2 x 25):****50****PALOMOKA YA TLHAHLOBO:****100**